

чуба притягати традиційний по своїй природі і менше плинний стиль та його формули.

Коли би автор вчитався в таку працю Потебні, як його „Из лекцій по теорії словесности“, а саме про історію байки, прислів'я, приповідки, то вивів би звідти цілком протилежний висновок: простіші формули стилю і навіть його відтіни та елементи як приповідка є пізнішим витвором, а не первісним; рівнож психологічний паралелізм, (як це доводить А. Весоловський) є пізнішим витвором із порівняння.

Гадаю, що й ліричні компоненти прози мусяться об'єктивніше студювати на основі перш за все у великій кількості зібраного матеріалу за певний період часу, матеріалу з окремих письменників і народної поезії (про еволюцію стилю в похоронних голосіннях проробив роботу Данілов „Кієвская Старина“, р. 1906). Студювання таке мусить проводитись паралельно на народних і літературних творах. А для стилю Т. Шевченка треба добре знати стиль такої мемуарної літератури російських письменників того часу; далі треба знати стиль ліричних компонентів усієї романтичної літератури, бо цей прийом для романтиків був особливо характеристичний. А накидати згори, та ще й по аналогії готову схему до обмеженого в часі матеріалу, вихоплюючи з нього без ніякої історичної перспективи приклади, дослідникові не годиться...

Не дивлячись на таку апіорність основної тези Державина, описова частина його праці цікава, бо викриває основні типи стилю „Журналу“ Шевченка і буде добрим матеріалом для дальших студій стилю нашого поета в цілості.

(Докінчення буде).

Ірина Гузар

магістер фільм.

Релігійний світогляд Гетого.

„Frömmigkeit ist kein Zweck, sondern ein Mittel, um durch die reinste Gemütsruhe zur höchsten Kultur zu gelangen.

Deswegen lässt sich bemerken, dass diejenigen, welche Frömmigkeit als Zweck und Ziel aufstecken, meistens Heuchler werden. (Goethe, Maximen und Reflexionen).

Гете не був генієм „per excessum“, як н. пр. Г. ф. Кляйст, що розвивав надмірно одну сторону своїх здібностей.

Він був геніяльний тим, що розвинув свої вроджені прикмети і присвоїв собі надто те, що його природі було чуже. Він змагав в той спосіб до гармонії духа й рівноваги. Дятого саме його особистість має загально людську типічність, що рішає про його велич. Хоч 22. березня цього року минає 100 літ від його смерті, його думки не постарілися, а живуть у різних

ділянках теперішньої науки, як філософії, природознавстві, історії.

Ніколи чоловік не проявляється нам в такій глибині і правді, як тоді, коли поглянемо, в що вірить. Віра людини полягає на думках і вчинках.

1. Відношення Гетого до життя і його погляд на природу.

Щоби зрозуміти релігійний світогляд Гетого, мусимо заставитися над його відношенням до життя. В його світогляді займає найвизначніше місце ідея життя. Ціль життя є жити. Життєвий клич для нього є „Memento vivere“¹⁾.

Він апотеозує різні форми життя. Суть життя знаходить він у екстатичнім звязку з красою природи. Це почування допроваджує його аж до космічного зеднання з природою („Ганімед“).

Вертер гине разом з природою від надміру пантеїстичного почування. Подібний настрій переживає Фавст (1. частина, 1064).

Гете, перенятий пантеїзмом Спіноци, ставить природу на рівні з Богом. Він, що протиставив себе Богові („Прометей“), поборює той титанізм, пишучи вірші, як „Grenzen der Menschheit“, „Gesang der Geister über den Wassern“, в яких протиставляє немічних людей могучим богам і узнає межі людського пізнання. Він бачить закони, що кермують людиною²⁾.

Бог для Гетого стає призначенням, фатум. Длятого Егмонт — Гете, сліпо вірючи свому призначенню, не втікає перед ворогами. Гете вірить в перемогу життя („Пандора“ 1807 р.). Він звеличує також короткі життєрадісні хвилини „Römischer Carneval, Aschermittwoch“).

Подібні думки є у Гетого, дослідника природи. Він як природознавець порядкує тільки феномени, а не старається їх пояснити. По його думці чоловік може бачити тільки феномени, а не те, що знаходиться за ними. У феноменах криється закон і випадок. Однак їх треба порядкувати, почавши від складних феноменів, де саме є закон і випадок до праженоменів³⁾, які є прості, бо в них міститься тільки закон. Гете хоче дослідити в природі ті праженомени, щоби так побачити закон в повній чистоті. Однак людина не може ніколи побачити безконечности. Н. пр. людина не може бачити прасвітла (Urlicht), аж тоді, коли прасвітло покажеться заломане в тілеснім світі, може людське око оглядати безконечність у скінченості. Так Фавст відвертається від сонця і пізнає, що прасвітло, а тим самим безконечність, може він побачити тільки заломане в райдузі.

„Am farbigen Abglanz haben wir das Leben“⁴⁾.

¹⁾ Wilhelm Meister VIII. стр. 5.

²⁾ В. Шепер каже (Literaturgeschichte, 542): „Wie die Iphigenie, so sind jetzt seine Hymnen voll von der Kleinheit der Sterblichen, von der Größe der Götter und ihrem Liebesegen auf die Menschen herab.“

³⁾ „Urphänomen“, по Гетого „Farbenlehre“ і статтю: Walther Linden, Goethes Farbenlehre (Zeitschrift für Deutschkunde 1929).

⁴⁾ Фавст, 2. частина, 4727.

В своїй „Farbenlehre“ (1790-1810) доказує, що спостереження красок є вислідом сполуки світу і духа, бо підчас того процесу ділає предмет і підмет (око). Так стрічається органічне з неорганічним і тут проявляються закони. Людина досвідчає їх ділання, одначе ніколи не може збагнути того, що вічне, непоняте і тому може тільки коритися перед „Необнятим¹⁾“.

Вона може знайти відповідь на питання: що?, але ніколи на запити: як?, чому?, доки?, відки?

2. Відношення Гетого до віри, Бога і християнства.

З таких поглядів виростає релігійний світогляд Гетого, що вжається тісно з його вродженими прикметами. З природи був Гете глибоко віруючий. Його релігійність базується на вродженим гоні до вшанування чогось величнього, незбагнутого. „Mein Gemüt war von Natur zur Ehrerbietung geneigt, und es gehörte eine grosse Erschütterung dazu, um meinen Glauben an irgendein Ehrwürdiges wanken zu machen²⁾“. Пошана „Ehrfurcht“³⁾ є для нього істотою релігії. Гете каже про себе, що він іще малим хлопцем, не маючи спромоги в іншій формі дати вислів своєму почуванню, складав жертви Богові на вівтарі, який сам зладив. Продукти природи, які лежали на вівтарі, означали символічно світ, а світло — дух людини, який змагає до Бога⁴⁾. В цій метафоричній молитві проявляється своєрідний спосіб його релігійности, який не є вільний від забобону.

Вістка про землетрус в Лісбоні⁵⁾ захитує його вірою в Боже провидіння. Одначе ніколи в своїм житті поет не сумнівався про існування Бога. Він твердив, що воліє всяку віру, яка б вона не була, від безвіря, бо ті епохи людства, де панувала віра, відзначалися блеском і могутністю⁶⁾.

В 1797. році плянує Гете твір „Israel in de Wüste“, яким займається ще в році 1814. і тут хотів представити конфлікт між вірою і безвір'ям.

В духовім житті Гетого переважає почування. Він відкидає всяку догму, узнає тільки побожність серця і домагається християнства, що визначалося би гуманністю. Ідеал гуманности присвячує йому, коли пише Фавста. Фавст змагає до ідеалу благородної людности.

Епоха Гетого відзначається тим, що на всіх ділянках науки,

¹⁾ „Das Unerforschliche“, як це називає Гете.

²⁾ Dichtung und Wahrheit.

³⁾ Гете наказує „Ehrfurcht vor dem Universum“ і домагається виховання, яке опералобися на пошані (Wilhelm Meisters Wanderjahre, Pädagogische Provinz).

⁴⁾ Dichtung und Wahrheit, 2. Buch.

⁵⁾ Dichtung und Wahrheit.

⁶⁾ „Alle Epochen, in welchen der Glaube herrscht, unter welcher Gestalt er auch wolle, sind glänzend, herzhebend und fruchtbar für Mitwelt und Nachwelt. Alle Epochen dagegen, in welchen der Unglaube, in welcher Form es sei, einen kümmerlichen Sieg behauptet, und wenn sie auch einen Augenblick mit einem Scheinglanze prahlen sollten, verschwinden vor der Nachwelt, weil sich niemand gern mit Erkenntnise des Unfruchtbaren abquälen mag.“ (Wes-östlicher Divan, Noten und Abhandlungen: Israel in der Wüste 1819).

як н. пр. медицини, прав, виховання і т. д. прямує до ідеалу гуманності. Гете каже „Humanität sei unser ewig Ziel“.¹⁾ А Гуманус, святий герой твору „Die Geheimnisse“, є представником тієї ідеї.

У християнстві цінить Гете етичний зміст і те, що є спільне іншим релігіям. По думці Гетого повну правду мають щойно всі релігії разом. У фрагменті „Die Geheimnisse“ мали злучитися представники всіх історичних релігій для однієї спільної ідеальної віри.

Проти церкви й християнства виступає Гете в неоднім своїм творі як: Venetianische Epigramme (6, 9, 11, 19, 21, 45, 66), Römische Elegien (VI), Xenien, Braut von Korinth, Erste Walpurgisnacht. Одначе з другої сторони роздумує над церковними церемоніями, як це доказує його твір „Italienische Reise“. Завдяки S. Beisseree пробуджується у нього заінтересування середньовічно-кат. мистецтвом і кат. культуром. Вислідом цього є його письма: Sankt Rochus-Fest zu Bingen; Am Main, Rhein und Neckar.

1805. року розмовляє з Г. Фоссом про додатні й відємні сторони католицької і протестантської релігії. Він каже, що форма католицької сповіди дає можливість людині змагати до гармонії, бо дозволяє позбутися тягарів, які налягають на душу²⁾.

В 7. книзі „Dichtung und Wahrheit“ говорить про 7 католицьких св. тайн і каже, що протестанти мають їх замало. Гете думає, що противенство між католицтвом і протестантизмом можна перемогти. В „Dichtung und Wahrheit“ (IV, 18) описує свої відвідини в Марія Айнзідельн і вказує „auf ein grenzenloses Bedürfnis der Menschheit nach gleichem Licht, gleicher Wärme“.

Він домагається, щоби християнство слова і віри розвинулося в християнство „der Gesinnung und Tat“³⁾

Особу Христа дуже поважав. Одначе його погляди не згоджуються з католицькою догмою⁴⁾. В розмові з Екерманом (1832. р.) клонить з пошаною голову перед Особою Христа, як сам це сказав „der göttlichen Offenbarung des höchsten Prinzips der Sittlichkeit“.

В літі 1807. року, перебуваючи в Карльсбаді, займався Гете проблемою, християнства, його повстанням та суттю. Тоді повстає плян написати християнську трагедію, якою, займається ще в 1810 р.

Хоча Гете хвалив вислід, що його дало протестантське виховання Шекспіра, то ніколи не перестав цінити поетичної користи, яку дає католицька віра своїм визнавцям⁵⁾.

Закінченням Фавста в цілому доказує це. 6. червня 1831 р. каже Гете до Екермана, що він своїм поетичним інтенціям дав форму й постійність щойно завдяки гостро вирізаним церковно-християнським фігурам і поняттям.

¹⁾ Maskenzug, 1818.

²⁾ H. Voss an K. W. F. Solger 24. Februar 1805.

³⁾ An Eckermann 11. März 1832.

⁴⁾ Пор. Wilhelm Meisters Wanderjahre, 2. Buch, 1. Kapitel, де найдокладніше висказується про Ісуса Христа.

⁵⁾ Пор.: розмова з Екерманом 21. червня 1827.

В способі, як закінчив Фавста, був він споріднений духово з Кальдероном¹⁾, коли цей Вічне, Необняте, Невисловиме висказав католицькими символами і візіями. (Докінчення буде).

Х Р О Н І К А

† Др. Роман Ковшевич (1873—1932). Він був великим патріотом, громадянином і ученим. Уродився в Ярославі 1873 р. У Львові кінчить німецьку гімназію (1891), якийсь час студіює на львів. університеті філософію і фізіологію, а опісля на віденському, між іншим також у знаного слявіста Ягіча. Пізніше переписується на правничий факультет, де досягає ступінь доктора права і стає суддею. Працюючи науково, займається з посвятою і громадянською працею. Був знаним організатором У. П. Т. в Мостищині і визначним громадянином в Станіславівщині. В 1910 р. на кошт міністерської габілітаційної стипендії виїздить до Риму, де провадить два роки успішні наукові досліди в архіві Rota Romana в цілі написання габліт. праці. По повероті з Риму стає діяльним членом централі У. П. Т. В переведенню своєї габілітації перешкодила Покійному світова війна. Як рядовик вступає до І курія У.С.С. і бере участь у всіх його боях аж до Маківки, де був ранений. Після цього його іменують військовим аудитором у Львові, а даліше війс. прокуратором в Сараєві. В листопаді 1918 р. стає до праці як старшина У. Г. А. в Держ. Секретар. Закорд. Справ З.У.Н.Р., в 1919 р. виїздить до Камінця Поділ., де працює у військовій канцелярії Диктатури, а рівночасно викладає на кам'ян. університеті проlegomena каноністики. В „чотирикутнику смерті“ перебув усю мартирольогію У.Г.А., а в травні 1919 дістався, як сотник до відділу ген. Вдовиченка, з яким прибув до Галичини. 1920—1924 викладає канон. право і провадить його семінар на тайнім укр. університеті і не зважає на це, що як суддя міг наразитися на великі прикрости. Коли його спенсіоновано, відкрив у Богородчанах адвокатську канцелярію, а вкортці покликав його як визначного каноніста Екс. Митрополит на професора канонічного права в Богосл. Академії у Львові, де він викладав і провадив семінар аж до смерти.

Ось важніші його наукові праці: Індуктивний метод в юриспруденції (Збр. Правн. Ком. Н. Т. III, т. I-II); Погляд на укр. канонічну літературу (Богосл. VI, 1-4, VII, 1); De primis litibus Ucrainorum apud Romanam curiam iudicatis (Богосл. VII, 3). Даліше чимало статей, друкованих в „Ниві“ і інш. видавництвах. Крім того полишив Покійний в рукописі готову працю, призначену для габілітації: Судові справи українців та поляків перед римською Ротою за часів старої Польщі, даліше почату працю про апеляцію в церковному праві, скрипт викладів на укр. універси-

¹⁾ Поп.: K. Wolf, Goëthe und Calderon (Goëthe-Jahrbuch XXXIV, 1913).